

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-55>

УДК [339.923 : 061.ЄС] : 351.864

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

EUROPEAN VECTOR OF MILITARY-TECHNICAL COOPERATION OF UKRAINE

Чеховська Марія Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8135-7770>

Chekhovska Mariia

National Academy of Security Service of Ukraine

Стаття присвячена актуальним питанням сучасного стану військово-технічного співробітництва України із державами-членами Європейського Союзу. Автором наголошено на значній активізації, у тому числі й у практичній площині, військово-технічного співробітництва України із європейськими державами внаслідок повномасштабної навали Російської Федерації проти нашої держави. У статті здійснено аналіз сучасних стратегічних документів Європейського Союзу та України щодо розвитку партнерства у сфері забезпечення безпеки і оборони, а також економічних аспектів військово-технічного співробітництва України із державами-членами Європейського Союзу. Досліджуючи європейський вектор військово-технічного співробітництва України, автором визначено його ключові тенденції. Також у статті наголошено на національних аспектах результатів військово-технічного співробітництва європейських держав з Україною.

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, партнерство, Європейський Союз, збройна агресія, політика безпеки.

In the article, the author examines the main aspects of the military-technical cooperation of Ukraine with the member states of the European Union, which is implemented in the conditions of the intensification of the armed aggression of the Russian Federation against our country. Particular attention is paid to the analysis of modern strategic documents of the European Union and Ukraine regarding the development of partnership in the field of security and defense, as well as economic aspects of military-technical cooperation of Ukraine with the member states of the European Union. The methodological basis of the research is the works of modern scientists, as well as analytical materials on the problems of military-technical cooperation of Ukraine with foreign countries. To solve the set goal, we used the following forms, methods and methods of research: as historical – for researching the processes of deepening partnership in the field of military-technical cooperation, abstract-logical method for theoretical generalization and formulation of research conclusions, etc. The author determined that at the current stage, in connection with the full-scale attack of the Russian Federation on Ukraine, the issue of military-technical cooperation with the leading countries of Europe has reached a more practical level. In addition, it is the strengthening of military-technical cooperation that contributes to the activation of the transition of the Armed Forces of Ukraine to NATO standards and the standardization policy of the European Union. In the work, the author identified such features of modern military-technical cooperation of Ukraine with the member states of the European Union, such as the minimization of bureaucratic document flow in the member states of the European Union during the urgent granting of permits for the supply of military goods to Ukraine, a significant reduction in the terms of delivery of military equipment and weapons, a wide range of supplies of military-technical goods and the construction of an effective and safe network of logistical support for supplies, etc. Among the practical results of the research, it is possible to note the author's conclusion that the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine caused new approaches and determined new, more effective directions in the construction of modern military-technical cooperation of Ukraine with the member states of the European Union.

Keywords: military-technical cooperation, partnership, European Union, armed aggression, security policy.

Постановка проблеми. Активізація військово-технічного співробітництва України із європейськими державами відбулася після

2014 року, зокрема, зважаючи на закріплення європейського та євроатлантичного курсу нашої держави в Конституції України. На со-

годні, у зв'язку із повномасштабною навалою Російської Федерації, питання військово-технічного співробітництва з провідними країнами Європи вийшло, на нашу думку, на більш практичний рівень. Зазначене підтверджують як кардинальні зміни у безпекових стратегічних документах, зокрема, затвердження 21 березня 2022 року Радою Європейського Союзу Стратегічного компасу та ухвалення на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року Стратегічної концепції НАТО, так і конкретні дії держав-членів Європейського Союзу, спрямовані на посилення спроможностей сил безпеки і оборони України, у тому числі використовуючи можливості військово-технічного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Військово-технічне співробітництво, зокрема, питання його становлення, розвитку, удосконалення та активізації, було предметом досліджень українських вчених з моменту отримання нашою державою незалежності. Концептуальні питання військово-технічного співробітництва України на міжнародному рівні досліджували В. Бадрак та В. Горбулін. Правові аспекти регулювання та удосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами опрацьовувалися Є. Красниковим та Р. Терлецьким. Нові підходи у розвитку військово-технічного співробітництва України з іноземними державами досліджували В. Бегма та В. Шемаєв. Питання військово-технічного співробітництва України із державами-членами НАТО підіймалися в роботах Д. Морганюка, П. Проховника та І. Степури. Військово-технічне співробітництво України із Європейським Союзом досліджували О. Мельник та І. Ханін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових робіт та аналітичних матеріалів дав змогу зробити висновок про недостатню увагу вітчизняних вчених до проблем військово-технічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу відповідно до сучасного етапу розвитку нашої держави, що зумовило мету дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на зазначене, наша стаття присвячена дослідженню сучасних аспектів військово-технічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу, що реалізується в умовах активізації збройної агресії Російської Федерації проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із визначальних документів, що регламентують військово-технічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом, є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка набрала чинності 1 вересня 2017 року. Саме у цьому документі окремою статтею регламентуються питання військово-технічного співробітництва, а саме статтею 10 «Попередження конфліктів, антикризове управління та військово-технічне співробітництво», в якій йдеться про посилення практичного співробітництва з попередження конфліктів та у сфері антикризового управління, у тому числі шляхом збільшення участі України у цивільних та військових операціях Європейського Союзу, а також участі у відповідних навчаннях і тренуваннях. Також наголошено на необхідності вивчення потенціалу військового та технічного співробітництва і удосконаленні військових спроможностей, зокрема питань технічного характеру [1]. Важливими статтями Угоди, що також сприяють поглибленню військово-технічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом, є стаття 9 «Регіональна стабільність» в частині активізації спільних зусиль для сприяння стабільності, безпеці та демократичному розвитку у спільному європейському просторі, а також стаття 11 «Нерозповсюдження зброї масового знищення», стаття 12 «Роззброєння, контроль над озброєнням, експортний контроль та боротьба з незаконною торгівлею зброєю» і стаття 13 «Боротьба з тероризмом» [1].

У грудні 2015 року було підписано адміністративну угоду між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством, метою якої є «максимально окреслити загальні сфери спільного інтересу, в яких згодом налагоджуватиметься співробітництво між Україною та країнами-членами Європейського Союзу» [2]. Також зазначалося, що вказана угода створить підстави для практичного співробітництва нашої держави з державами-членами Європейського Союзу в оборонній сфері, в подальшому надасть можливість приєднатися до відповідних програм та проєктів агентства, а також сприятиме залученню України до реалізації досліджень і розробки технологій провідними країнами Європи у сфері оборони.

У той же час на національному рівні подальший розвиток військово-технічного співробіт-

ництва з державами-членами Європейського Союзу, на нашу думку, актуалізувався із прийняттям у серпні 2021 року Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, реалізація якої «здійснюється на основі національного економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства та військово-технічного співробітництва з іноземними державами» [3]. Адже відповідно до Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України», «з метою покращення позицій України на світовому ринку озброєнь і зміцнення потенціалу держави у сфері військово-технічного співробітництва, у шестимісячний строк необхідно забезпечити: проведення огляду військово-технічного співробітництва України з іноземними державами, що передбачатиме оцінювання за минулий трирічний період, та розроблення на основі результатів огляду військово-технічного співробітництва України з іноземними державами та подання на розгляд Ради національної безпеки і оборони України Стратегії військово-технічного співробітництва України з іноземними державами на 5 років» [3].

З управлінської та економічної точок зору зазначений огляд, в контексті покращення позицій нашої країни на світовому ринку озброєнь, здійснюватиметься на основі аналізу, зокрема «особливостей та тенденцій розвитку світового ринку озброєння, військової та спеціальної техніки; стану військово-технічного співробітництва України з іноземними державами та ефективності його здійснення, а також факторів, які впливають на зазначене співробітництво; фінансових показників військово-технічного співробітництва України з іноземними державами, обсягів, структури, регіонального розподілу експорту товарів військового призначення та подвійного використання і причин їх змін» [3]. Зважаючи на зазначене, анонсована Стратегія військово-технічного співробітництва України з іноземними державами, у тому числі державами-членами Європейського Союзу, на необхідності якої тривалий час наголошували провідні українські дослідники, у поєднанні із активним впровадженням механізмів економічного стимулювання та державного протекціонізму, фінансової підтримки оборонного сектору економіки, має забезпечити відповідну синергію для подальшого ефективного розвитку цієї сфери.

Як ми зазначали раніше, повномасштабна навала Російської Федерації проти України

спричинила не лише модернізацію вітчизняного безпекового законодавства, а й перегляд Європейським Союзом ключових позицій європейської політики у сфері безпеки і оборони. Так, 21 березня 2022 року Рада Європейського Союзу офіційно затвердила Стратегічний компас – документ, метою якого є посилення безпекової та оборонної політики Європейського Союзу до 2030 року, у тому числі, за рахунок посилення здатності Європейського Союзу співпрацювати з партнерами для захисту своїх цінностей та інтересів.

Стратегічний компас надає спільну оцінку стратегічного середовища, в якому діє Європейський Союз, а також загроз і викликів, з якими він стикається. У документі містяться конкретні та дієві пропозиції з дуже точним графіком реалізації, щоб покращити здатність Європейського Союзу діяти рішуче під час криз і захищати свою безпеку та своїх громадян [4]. Стратегічний компас охоплює всі аспекти політики безпеки і оборони Європейського Союзу та побудований навколо чотирьох складових: діяти, інвестувати, партнерство та безпека. Зокрема, складова «інвестувати» передбачає зобов'язання держав-членів Європейського Союзу суттєво збільшити видатки на оборону з метою скорочення критичних прогалів у військовому та цивільному потенціалі, зміцнення європейської оборонної технологічної та промислової бази. У той же час складова «партнерство» покликана зміцнити співпрацю як із стратегічними партнерами, зокрема, НАТО та ООН, так і з регіональними, зокрема, ОБСЄ. Також йдеться про розвиток більш адаптованого двостороннього партнерства з країнами-однодумцями, такими як США, Канада, Норвегія, Великобританія, Японія та інші, а також про розвиток індивідуального партнерства на Західних Балканах, із східними і південними сусідами Європейського Союзу, Африці, Азії та Латинській Америці, в тому числі шляхом посилення діалогу та співпраці, сприяння участі в місіях і операціях Спільної політики безпеки і оборони [5].

Тези Стратегічного компасу «Інвестувати в можливості та технології, які нам потрібні» та «Співпрацюйте з іншими для досягнення спільних цілей», хоча й напругу не згадують співробітництво саме з Україною, разом з тим, на нашу думку, таке співробітництво, зокрема, у військово-технічній сфері, буде не лише продовжуватися, а й нарощуватися з огляду на спільну мету. Так, перспективним здається створення нового Оборонного Інноваційного Хабу в рамках Європейського обо-

ронного агентства, в рамках якого українські виробники можуть представляти свої ідеї та розробки.

Загалом, повномасштабна навала Російської Федерації проти нашої держави, що розпочалася 24 лютого 2022 року, довела на практиці тези щодо незмінності підтримки України державами-членами Європейського Союзу, зокрема шляхом надання фінансової, гуманітарної та військово-технічної допомоги.

Оцінюючи повномасштабне вторгнення Росії в Україну як передумову до загрози євроатлантичній безпеці, держави-члени Європейського Союзу розширили підтримку у сфері надання допомоги зброєю та спеціальними інженерно-технічними засобами, що спрямовані на підсилення потенціалу та спроможності України до захисту від російської агресії та для відновлення територіальної цілісності і, відповідно, відстоюванні суверенітету держави у межах міжнародно визнаних кордонів.

Так, однією із складових воєнної допомоги держав-членів Європейського Союзу є надання Збройним силам України оборонного озброєння, зокрема, протитанкової зброї, ракетно-артилерійського озброєння, систем протиповітряної оборони, боєприпасів тощо. Якщо на початку військової російської навали держави-члени Європейського Союзу надавали Україні переважно зброю радянського зразку, що перебувала на озброєнні східноєвропейських країн, то у стислі терміни були прийняті рішення щодо постачання більш сучасних видів озброєння. Відповідно до зазначеного, деякі країни, у тому числі шляхом змін у національному законодавстві, почали надавати можливість своїм військовим приїжджати в Україну для участі, зокрема, в спеціалізованих навчаннях, проведенні консультацій та тренувань. Наголосимо, що таким чином відбувається перехід Збройних сил України на озброєння стандартів НАТО та політику стандартизації Європейського Союзу, про необхідність якого наголошувалося у вітчизняних доктринальних документах багато попередніх років поспіль.

На теперішньому етапі військово-технічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу можна відзначити такі його тенденції, як мінімізація бюрократичного документообігу в державах-членах Європейського Союзу під час термінового надання дозволів на постачання товарів військового призначення до України, значне скорочення термінів поставок воєн-

ного обладнання та зброї, широкий спектр постачань товарів військово-технічного призначення та побудова ефективної і безпечної мережі логістичного забезпечення постачань тощо.

Фінансовий аспект військово-технічного співробітництва свідчить, що протягом 24 лютого – 10 травня 2022 року країнами-членами НАТО, у тому числі й державами-членами Європейського Союзу, було передано Україні військової допомоги, у тому числі зброї та воєнного обладнання, зокрема, з боку США – на 25,76 млрд. дол. США, Великобританією – на 2,5 млрд. дол. США, Польщею – на 1,62 млрд. дол. США, Німеччиною – на 1,49 млрд. дол. США [6].

Наголосимо, що ще у березні 2021 року Рада Європейського Союзу заснувала Європейський фонд миру, бюджет якого складатиме близько 5 млрд. євро, який протягом 2021-2027 років буде використовуватися для фінансування заходів в межах Спільної політики Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики і політики безпеки [7], зокрема для розвитку спроможностей збройних сил країн-партнерів. Станом на липень 2022 року, внесок Європейського Союзу для України в межах зазначеного фонду складає 2,5 млрд. євро, які спрямовуються на придбання летального військового обладнання, призначеного для оборони [8].

Крім безпосереднього поглиблення військово-технічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу внаслідок активізації збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави, варто наголосити ще й на такому її наслідку, як перевірка бойової готовності національних збройних сил та аудит, зокрема, оборонного озброєння. Якщо результати перевірки бойової готовності національних збройних сил є інформацією з обмеженим доступом, то висновки щодо перевірки оборонного озброєння можна знайти у засобах масової інформації. Зокрема, Іспанія відмовилася передавати Україні німецькі танки Leopard 2A4, оскільки з'ясувалося, що за час, протягом якого вони знаходилися на зберіганні, танки прийшли у незадовільний стан та не можуть використовуватися [9].

Зазначимо, що необхідність швидкого та пропорційного реагування на виклики, спричинені повномасштабним вторгненням Російської Федерації на терени України, обумовили нові підходи і визначили нові, більш ефективні напрямки у побудові сучасного військово-тех-

нічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на зазначене, збройна агресія Російської Федерації проти України не лише вплинула на поглиблення військово-технічного співробітництва нашої держави з державами-членами Європейського Союзу, а й сприяла приділенню остан-

німи більшої уваги до фінансування та стану забезпечення національних збройних сил.

Серед перспектив подальших досліджень можна зазначити опрацювання нових напрямків військово-технічного співробітництва України з державами-членами Європейського Союзу, скорегованих відповідно до викликів, що виносить на порядок денний збройна агресія Російської Федерації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 26.08.2022).
2. Полторак та Могеріні підписали угоду між Мініборони України та Європейським оборонним агентством. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/309397.html> (дата звернення: 26.08.2022).
3. Указ Президента України від 20 серпня №372/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text> (дата звернення: 26.08.2022).
4. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/> (дата звернення: 18.08.2022).
5. A Strategic Compass For Security And Defence. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (дата звернення: 18.08.2022).
6. Where Military Aid to Ukraine Comes From. URL: <https://www.statista.com/chart/27278/military-aid-to-ukraine-by-country/> (дата звернення: 12.08.2022).
7. EU sets up the European Peace Facility. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/22/eu-sets-up-the-european-peace-facility/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=EU+sets+up+the+European+Peace+Facility (дата звернення: 18.08.2022).
8. ЄС оголосив про виділення ще 500 мільйонів євро військової допомоги Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3534744-es-ogolosiv-pro-vidlenna-se-500-miljoniv-vijskovoi-dopomogi-ukraini.html> (дата звернення: 12.08.2022).
9. Іспанія не передаватиме Україні танки Leopard через їхній незадовільний стан. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3542262-ispania-ne-peredavatime-ukraini-tanki-leopard-cerez-ihnij-nezadovilnij-stan.html> (дата звернення: 12.08.2022).

REFERENCES:

1. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 26 August 2022).
2. Poltorak and Mogherini signed an agreement between the Ministry of Defense of Ukraine and the European Defense Agency, available at: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/309397.html> (Accessed 26 August 2022).
3. Decree of the President of Ukraine «On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of June 18, 2021» «On the Strategy for the Development of the Defense-Industrial Complex of Ukraine» of August 20, 2021 № 372/2021, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text> (Accessed 26 August 2022).
4. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade, available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/> (Accessed 18 August 2022).
5. A Strategic Compass For Security And Defence, available at: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (Accessed 18 August 2022).
6. Where Military Aid to Ukraine Comes From, available at: <https://www.statista.com/chart/27278/military-aid-to-ukraine-by-country/> (Accessed 12 August 2022).

7. EU sets up the European Peace Facility, available at: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/22/eu-sets-up-the-european-peace-facility/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=EU+sets+up+the+European+Peace+Facility (Accessed 18 August 2022).

8. The EU announced the allocation of another 500 million euros in military aid to Ukraine, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3534744-es-ogolosiv-pro-vidilenna-se-500-miljoniv-vijskovo-dopomogi-ukraini.html> (Accessed 12 August 2022).

9. Spain will not transfer Leopard tanks to Ukraine due to their unsatisfactory condition, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3542262-ispania-ne-peredavatime-ukraini-tanki-leopard-cerez-ihnij-nezadovilnij-stan.html> (Accessed 12 August 2022).